

LUNDS
UNIVERSITET

Rektor

BESLUT

2019-10-10

Dnr V 2019/1231

1(6)

Kulturdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över remissen *Demokratis skattkammare*. Förslag till en nationell biblioteksstrategi, (dnr KU2019 / 00550 / KO)

Lunds universitet (LU) har beretts möjlighet att yttra sig över förslaget till en nationell biblioteksstrategi, överlämnad till regeringen i mars 2019. Innehållet speglar på ett förtjänstfullt sätt författarnas ambition att belysa och lyssna av hela det svenska bibliotekslandskapet. Det breda angreppssättet i strategin liksom utgångspunkten för arbetet i sin helhet, demokrati och bildning som mål, är mycket lovvärt.

LU har i remissarbetet tagit del av utkastet till SUHF:s svar och ställer sig bakom detta i alla dess delar. Därutöver ges i det följande LU:s reflektioner och synpunkter på de delar av strategin som direkt berör universitetet, d.v.s. avsnitten *Lärande, Forskning, Nationella digitala bibliotekstjänster* och *Gemensam infrastruktur*.

Sammanfattning av LU:s synpunkter

Till den slutgiltiga strategin vill LU särskilt framhålla vikten av:

- en förstärkning av skolbibliotek som en angelägenhet även för universitet och högskolor
- ett förtydligande av bibliotekens roll i förhållande till det övriga akademiska samhällets vad gäller de olika delarna som ingår i begreppet öppen vetenskap
- en mer framåtblickande och fördjupad framskrivning av forskningsbibliotekens integrerade uppdrag inom lärosätena
- en digitaliseringsambition som oavsett tidsperspektiv kommer att kräva kraftfulla resurser och som även bör omfatta andra för svensk forskning värdefulla samlingar
- en klar definition av kulturarv respektive kunskapsarv i samband med den digitala tillgängligheten
- en problematisering av det svenska trycket vad gäller omfattning, mångfald och bredd och vikten av ett samlingsbyggande på nationell nivå
- en stabil och förstärkt nationell finansiering av LU:s pliktrelaterade uppdrag

- ett imåttande av ett utbildningsinstitut för kontinuerlig kompetensutveckling (BOFI)
- stärkt finansiering av biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning samt finansiering av en forskarskola med biblioteksforskning i fokus
- en skärpning av formuleringarna kring bibliotekens bidrag till Agenda 2030

Demokrati och Samhällets öppna rum

Strategin konstaterar, i samband med begreppet funktionsrätt (sid. 8), att allas rätt till bibliotekens resurser på lika villkor är en demokratifråga och att det gäller alla bibliotek. Universitets- och högskolebiblioteken värnar funktionsrätten som omfattar såväl det fysiska rummet som medier och andra resurser.

LU uppskattar att strategin betonar såväl vikten av det fysiska rummet (s. 11) som digitaliseringens möjligheter, formulerat i Sveriges IT-politiska mål (sid. 12). LU ser inte det fysiska rummet och den digitala tillgängligheten som ett antingen eller.

Lärande

Strategin lyfter i avsnittet Lärande (s. 1Cr--19) fram vikten av "en utbyggd, välfinansierad och med pedagogiken integrerad skolbiblioteksverksamhet" (s. 16). Detta ställs mot bakgrund av en idag bristande utbyggnad, finansiering och pedagogisk integrering av skolbiblioteken vilken har avgörande negativa konsekvenser för kunskapsinhämtning, delaktighet i demokratiska processer och i samhället i stort (s. 18). Strategin påtalar vidare vikten av att de skilda kompetenser och uppdrag som avser folk- respektive skolbibliotek upprätthålls även i de fall ett och samma bibliotek ges i uppdrag att fylla båda funktionerna (s. 17). Stärkta skolbibliotek är en angelägenhet även för universitet och högskolor. Här skolas våra framtida studenter, inte bara i informationssökning och källkritik utan även i det större sammanhanget.

LU stöder imåttandet av ett Nationellt kunskapscentrum för skolbiblioteksfrågor. LU vill understryka att ett sådant centrum bör utvecklas i nära kontakt med relevant forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap, särskilt den om medie- och informationskunnighet.

LU ser vidare det livslånga lärandet som angeläget inte minst för universitet och högskolor. LU har redan ett stort engagemang inom detta område.

Forskning

Strategin framhåller att forskningsbibliotekens arbete med, och strävan mot öppen tillgång är en avgörande framtidsfråga för vetenskapen, att stödet till vetenskaplig publicering ses som en av forskningsbibliotekens huvuduppgifter, och att uppdraget måste ges ännu större utrymme (s. 19). Lunds universitet ställer sig bakom dessa formuleringar och har redan ett stort engagemang i frågan.

Det är glädjande att strategin fokuserar på öppenhet genom hela forskningsprocessen, inte bara beträffande publikationer. LU ser gärna ett förtydligande av bibliotekens roll i förhållande till det övriga akademiska

samhällets vad gäller de olika delarna som ingår i begreppet öppen vetenskap. Omställningen till ett öppet vetenskapligt system är samtidigt en process som rör långt fler aktörer än biblioteket. Det är inte en fråga som biblioteken kan eller bör driva på egen hand utan det är avgörande att aktörerna inom området samverkar och att biblioteken arbetar aktivt med att bygga nätverk med forskare och andra relevanta aktörer.

Ett gemensamt praxisarbete, och etablering av vedertagna standarder kring beskrivning och spridning av forskningsdata är avgörande för övergången till det öppna vetenskapssystemet. Enligt strategin vill man flytta resurser som idag används till låsta tidskriftsprenumerationer, till att stödja hållbara affärsmodeller för öppet tillgänglig publicering. LU vill understryka vikten av att omställningen blir kostnadsneutral.

I förslaget görs en nulägesbeskrivning av forskningsbibliotekens tjänster och arbetsuppgifter. Dock saknar LU en tydlig skrivning om hur forskningsbibliotekens roll och position kan förstärkas inom lärosätena (se SUHF:s utkast till remissvar som förespråkar en särskild strategi för forskningsbiblioteken).

Forskningsbibliotekens tjänster sträcker sig utanför den traditionella biblioteksinstitutionen och låter sig snarare beskrivas i termer av expertfunktioner. LU efterlyser en mer framåtblickande och fördjupad framskrivning av forskningsbibliotekens integrerade uppdrag inom lärosätena. Utgångspunkt kan vara att tydliggöra hur forskningsbiblioteken bidrar till kvalitet i forskning och utbildning inom lärosätena och på vilket sätt bibliotekens specifika kompetenser utgör ett viktigt strategiskt stöd för lärosätena att nå sina mål.

Nationella digitala bibliotekstjänster

Målet att under en tioårsperiod digitalisera det mesta som har getts ut i Sverige (sid. 21) är ambitiöst. LU ställer sig bakom målet, inte minst sett i ett internationellt perspektiv, där varje nation sörjer för att tillgängliggöra det egna kulturarvet men betonar vikten av att resurser tillförs sektorn. LU efterlyser dock en problematisering av det svenska trycket vad gäller omfattning, mångfald och bredd liksom en klar definition av kulturarv respektive kunskapsarv (sid. 26) i samband med den digitala tillgängligheten. LU vill också tillägga att de svenska universitetsbiblioteken har stora samlingar som inte direkt kan beskrivas som "svenska" men som likväl har stor betydelse för svensk forskning. Digitaliseringsambitionen bör omfatta även dessa.

LU konstaterar att den digitala inlåsningsen (sid. 24) är ett allvarligt demokratiproblem. Det finns idag även en orimlig rundgång som består av att digitalt fött material (merparten av det material som trycks i Sverige) levereras i analog form till biblioteken. Dessa lägger i sin tur stora summor på digitalisering och avtalslicenser. LU stödjer det arbete som redan bedrivs av KB i dessa frågor.

Gemensam infrastruktur

LU ställer sig bakom kravet om en utredning av den nuvarande pliktlagstiftningen (sid. 30). För LU:s vidkommande gäller att det också finns en oklar finansiering av universitetets pliktrelaterade uppdrag. En stabil och förstärkt nationell finansiering bör därför lyftas även i utredningen. Knuten till pliktleveranserna är frågan om en policy för ett nationellt samlingsbyggande.

Samverkan kring en gemensam nationell långsiktig medieförsörjning bör omfatta inte bara fysiska samlingar utan även digitala, såväl licensierat och utländskt material som svenskt. Det behövs en gemensam nationell bevarande- och tillgängliggörandeplan. Forskning och utbildning är beroende av tillgång till vetenskapligt material och forskningsinformation. Dagens situation med till exempel stora nationella e-mediavtal som innebär att de flesta universitet- och högskolor ger tillgång till samma material och dessutom ibland utan långsiktiga arkivlösningar kan innebära en mycket sårbar situation.

Behovet av kontinuerlig kompetensutveckling inom bibliotekssektorn är av största vikt. LU stöder därför förslaget om inrättandet av ett fortbildningsinstitut (BOFI). Arbetet bör ske i en konsortielösning där alla sex lärosäten i landet som ger utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap medverkar. LU anser att kompetensen hos respektive lärosäte genom en konsortielösning nyttjas på bästa sätt och att lärosätena kompletterar varandra.

I utarbetandet av en strukturerad fortbildning för bibliotekspersonal bör man tillvarata den omfattande kompetens i form av undervisning och forskning i flerspråkighet, de nyanländas språk och det mångkulturella samhället som finns vid landets universitet och högskolor. I hög utsträckning bedrivs redan fortbildning inom dessa områden för olika aktörer inom offentlig verksamhet.

Behovet av ett tydligare uppdrag för den nationella biblioteksmyndigheten och dess roll är stort och LU stödjer förslaget om inrättandet av en styrelse för KB, alltså en omvandling av KB från en enrådsmyndighet till en styrelsemyndighet (sid. 25). Det är också viktigt att skilja på KB:s olika uppdrag, det som nationalbibliotek respektive det som biblioteksmyndighet. I samband med ett eventuellt beslut om omvandling till styrelsemyndighet föreligger ett behov av en oberoende utredning för att formulera den framtida nationella biblioteksmyndighetens roll, uppdrag och gränsdragning i förhållande till andra myndigheter. Särskild uppmärksamhet bör läggas vid uppdraget som fördelare av statsmedel i form av bidrag för "långsiktig och strategisk biblioteksutveckling" och till professionsnära forskning (s. 26).

Vidare, LU ser mycket positivt på påpekandet att ansvar och resurser kan delegeras från den nationella biblioteksmyndigheten till olika samverkande grupper, starka lokala noder, konsortiebildningar mm (sid. 25). Ett nationellt uppdrag måste inte innebära ett ce tralt utförande. Samordning tillför ekonomiska hållbarhetsaspekter liksom möjligheter till rationell och effektiv samverkan biblioteken emellan. Infrastrukturella satsningar på nationell nivå är helt avgörande för att lösa de

5(6)

utmaningar som forskningsbiblioteken, tillsammans med lärosätena, står inför. KB kan vara den myndighet som får ett utökat samordnande uppdrag under förutsättning att lärosätena garanteras stort in.flytande i frågor som direkt berör lärosätenas samlingar, forskning och utbildning.

LU ställer sig bakom kopplingen som görs mellan strategin och målen i Agenda 2030 (sid. 5). LU ser dock gärna en skärpning av formuleringen, från "kan särskilt bidra" till "ska särskilt bidra". Förslaget om utökad service av direkta hemleveranser av analoga fjärrlån (sid. 29) krockar dock med målen i agendan då en sådan utökad service skulle leda till fler transporter, ökad konsumtion och därmed minskad hållbarhet. LU ser hellre en minskning av mängden fysiska fjärrlånetransporter till förmån för ökade digitala leveransmöjligheter.

Beslut

Beslut om att avge detta yttrande har fattats av undertecknad rektor i närvaro av Susanne Kristensson efter hörande av representant för Lunds universitets studentkårer och efter föredragning av tf. överbibliotekarie Eva Nylander.

 onSchantz

Eva Nylander
(Universitetsbiblioteket)

Sammanfattning

Förslaget övergripande vision *Bibliotek för alla* har som yttersta mål *ett demokratiskt samhälle* där alla fritt kan ta del av världens samlade litteratur och kunskap för att kunna verka i samhället på egna villkor. Sex medel ska användas för att uppnå målet: 1) biblioteken ska användas som samhällets öppna rum för bildning, upplevelse och samtal; 2) allas läs-och språkförståelse ska öka och litteraturens ställning stärkas; 3) allas möjligheter till livslångt lärande ska utvecklas genom en sammanhållen kedja av bibliotek; 4) biblioteken, som en del av forskningens infrastruktur, ska stärkas och offentligt finansierad forskning ska göras öppet tillgänglig; 5) information och litteratur ska fritt tillgängliggöras genom nationella digitala tjänster; 6) biblioteken ska stödjas av en effektiv gemensam infrastruktur och av välutbildade bibliotekarier.

Ett strategiskt reformarbete enligt ovan föreslås mer konkret innebära en permanent höjning av statliga anslag till biblioteksverksamheten om sammanlagt 250 mkr. De områden som berörs är: 1) skolbibliotek (50 mkr); 2) bibliotek för nationella minoriteter och urfolk (40 mkr); 3) mångspråkig biblioteksverksamhet (20 mkr); 4) digitala bibliotekstjänster (90 mkr); 5) den nationella biblioteksmyndigheten (25 mkr); 6) kompetensutveckling inom biblioteksväsendet (25 mkr).